

УДК 330.1
JEL: D70; O17
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-12-17>

НАПІВФОРМАЛЬНІ ПРАВИЛА ЯК ЧИННИК ДИНАМІКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМАЛЬНИХ ПРАВИЛ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

©2023 ВОЛОСНІКОВА Н. М., МАКСИМЕНКО Я. А., СЕРЖАНОВ В. В., АБРАМОВ Ф. В.

УДК 330.1
JEL: D70; O17

Волоснікова Н. М., Максименко Я. А., Сержанов В. В., Абрамов Ф. В. Напівформальні правила як чинник динаміки ефективності формальних правил фінансового моніторингу

Метою даної статті є визначення причин і наслідків виникнення та поширення в системі фінансового моніторингу напівформальних правил і визначення заходів їх попередження. Показано, що працездатність системи фінансового моніторингу визначається ефективністю двох груп формальних правил: формальними правилами фінансового моніторингу та формальними правилами фінансових розслідувань. Окрім внутрішніх чинників, неефективність формальних правил фінансового моніторингу може бути обумовлена поширенням напівформальних правил. Виявлено, що причиною виникнення та поширення напівформальних правил у системі фінансового моніторингу є широкі дискреційні повноваження, що надаються чиновнику як формальними правилами фінансового моніторингу, так і формальними правилами фінансових розслідувань. Формування напівформальних правил у системі фінансового моніторингу, подібно до інших випадків формування напівформальних правил, супроводжується статичним і динамічним ефектами. Статичний ефект формування напівформальних правил супроводжується різким падінням ефективності чинних формальних правил фінансового моніторингу. Основною загрозою динамічного ефекту є довгострокове падіння ефективності формальних правил фінансового моніторингу. Доведено, що з двох основних концепцій попередження формування напівформальних правил – обмеження дискреційних повноважень чиновника та відновлення працездатності ринкових механізмів або імітація їх коректної роботи – у випадку системи фінансового моніторингу може бути задіяна тільки остання із зазначених концепцій. Ключовим елементом реалізації відновлення працездатності ринкових механізмів або імітації їх коректної роботи є делегування базових функцій моніторингу гравцям, що є спроможними виконувати відповідні функції з найменшим рівнем транзакційних витрат бюрократичних процедур.

Ключові слова: транзакційні витрати, напівформальні правила, ефективність, фінансовий моніторинг.

Бібл.: 12.

Волоснікова Наталія Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: volosnikova@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9076-5231>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55865271100>

Максименко Яна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри загальної економічної теорії, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: maksimenko.yana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4712-533X>

Сержанов Віталій Вікторович – доктор економічних наук, доцент, декан економічного факультету, Ужгородський національний університет (пл. Народна, 3, Ужгород, 88000, Україна)

E-mail: vitaliy.serzhanov@uzhnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0577-4422>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218255844>

Абрамов Федір Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: Abramov@khi.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4825-3974>

UDC 330.1
JEL: D70; O17

Volosnikova N. M., Maksymenko I. A., Serzhanov V. V., Abramov F. V. Semi-Formal Rules As a Factor in the Dynamics of the Efficiency of Formal Rules of Financial Monitoring

The article is aimed at defining the causes and consequences of the emergence and spread in the system of financial monitoring of semi-formal rules along with determining the measures to prevent them. It is shown that the efficiency of the financial monitoring system is determined by the efficiency of two groups of formal rules: formal rules of financial monitoring and formal rules of financial investigations. In addition to internal factors, the inefficiency of formal rules of financial monitoring may be caused by the spread of semi-formal rules. It is identified that the reason for the emergence and spread of semi-formal rules in the financial monitoring system is the broad discretionary powers granted to the official by both formal rules of financial monitoring and formal rules of financial investigations. The formation of semi-formal rules in the system of financial monitoring, like other cases of the formation of semi-formal rules, is accompanied by static and dynamic effects. The static effect of the formation of semi-formal rules is accompanied by a sharp drop in the effectiveness of the effective formal rules of financial monitoring. The main threat of the dynamic effect is the long-term decline in the efficiency of formal rules of financial monitoring. It is proved that of the two main conceptions of preventing the formation of semi-formal rules, i. e., limiting the discretionary powers of an official and restoring the efficiency of market mechanisms or imitating their correct operation, in the case of a financial monitoring system, only the last of these conceptions can be involved. A key element in the implementation of the restoration of the operability of market mechanisms or imitation of their correct operation is the delegation of basic monitoring functions to the actors who are able to perform the relevant functions with the lowest level of transaction costs of bureaucratic procedures.

Keywords: transaction costs, semi-formal rules, efficiency, financial monitoring.

Bibl.: 12.

Volosnikova Nataliia M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Economic Theory, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: volosnikova@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9076-5231>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55865271100>

Maksymenko Iana A. – PhD (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of General Economic Theory, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: maksimenko.yana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4712-533X>

Serzhanov Vitaliy V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics, Uzhhorod National University (3 Narodna Sq., Uzhgorod, 88000, Ukraine)

E-mail: vitaliy.serzhanov@uzhnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0577-4422>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218255844>

Abramov Fedir V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Economic Theory, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: Abramov@khp.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4825-3974>

Серед усіх проблем сьогодення, що стоять перед людством, найбільш актуальною є проблема відмивання брудних грошей. Особливої актуальності даній проблемі надає те, що відмивання брудних грошей тісно пов'язане з багатьма іншими негативними або небажаними для суспільства явищами. Для більшості з цих явищ відмивання брудних грошей є необхідним фінальним етапом, без успішної реалізації якого відповідна незаконна діяльність втрачає для зловмисників будь-який сенс. Унаслідок цього фінансовий моніторинг стає ключовим елементом для заходів з протидії та попередження широкого кола проблем: від тіньової економіки до організованої злочинності.

Проблема відмивання брудних грошей стоїть перед суспільством будь-якої країни світу, незалежно від ступеня її економічного розвитку, особливостей правової або політичної системи. Більше того, відмивання брудних грошей є глобальною проблемою, у тому сенсі, що успіхи в боротьбі з даним негативним явищем в одній окремій країні призводять не до викоренення даного явища, а до перерозподілу фінансових потоків з подальшим відмиванням брудних грошей у країнах зі значно більш м'яким законодавством. Ще більше завдання з боротьби з відмиванням брудних грошей ускладнюється внаслідок можливих негативних побічних наслідків від запровадження системи фінансового моніторингу для фінансової системи країни. Тому успішне розв'язання даної проблеми вимагає не лише рішучих спільних, скоординованих дій, але й визначення та застосування найбільш ефективних заходів, що дозволяють розв'язати проблему відмивання брудних грошей з найменшими витратами для держави та незручностями для клієнтів та установ фінансової системи.

Через тісний зв'язок між проблемою відмивання брудних грошей з багатьма іншими явищами проблема ефективності системи фінансового моні-

рингу перебуває в центрі уваги дослідників багатьох дисциплін [1–8]. Проте проблемою, що й досі залишається поза увагою дослідників, є визначення причин поширення напівформальних правил у системі фінансового моніторингу та їх наслідків для ефективності формальних правил фінансового моніторингу.

Метою даної статті є визначення причин і наслідків виникнення та поширення в системі фінансового моніторингу напівформальних правил і визначення заходів їх попередження.

Працездатність системи фінансового моніторингу безпосередньо залежить від ефективності двох груп формальних правил: формальних правил фінансового моніторингу – тобто правил, що впорядковують систему фінансового моніторингу, та формальних правил фінансових розслідувань – правил, що впорядковують функціонування механізмів розслідування та апеляції щодо виявлених сумнівних операцій [9]. Формальні правила фінансового моніторингу характеризуються значним рівнем як цільової, так і транзакційної неефективності. Значною мірою неефективність формальних правил фінансового моніторингу обумовлена внутрішніми вадами самих формальних правил, які утворилися переважно через помилки, що були припущені під час їх розробки, чому можуть сприяти поширення демонстраційних формальних правил і поширення практики маніпулювання суспільними настроями [10]. Також неефективності формальних правил фінансового моніторингу сприяють спроби застосування системи фінансового моніторингу для досягнення тих цілей, що не можуть бути реалізовані за допомогою даного інструменту регулювання. Крім безумовної неефективності формальних правил фінансового моніторингу, може також спостерігатися їх умовна неефективність, обумовлена неефективністю формальних правил фінансових розслідувань.

Вплив чинних формальних правил фінансового моніторингу на працездатність системи фінансового моніторингу відбувається через два основні механізми: рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур клієнтів та масштаби дискреційних повноважень чиновників контролюючих установ.

Незалежно від мети, що переслідувалась під час запровадження системи фінансового моніторингу – викорінення тіньової економіки та ухиляння від сплати податків чи боротьба з певними видами діяльності, що є небажаними з точки зору суспільства, – успішність її застосування залежатиме як від трансакційної ефективності чинних формальних правил фінансового моніторингу, так і від трансакційної ефективності формальних правил фінансових розслідувань. Адже від трансакційної ефективності зазначених формальних правил залежить рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур, що несуть не лише клієнти, але й працівники банківської системи та чиновники контролюючих установ.

Чим нижче ефективність відповідних формальних правил, тим вищим буде рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур і, відповідно, та ціна, що має заплатити суспільство за досягнення поставленої мети. Більше того, після досягнення трансакційними витратами бюрократичних процедур певного граничного рівня може спостерігатися або остаточна втрата системою фінансового моніторингу своєї працездатності, через тотальне ухилення клієнтів від дотримання вимог відповідних формальних правил, або (за умови подальшого застосування механізмів примусу клієнтів до дотримання вимог відповідних формальних правил) повний параліч усієї фінансової системи країни.

Крім рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур, тією ж системою формальних правил визначаються й обсяги дискреційних повноважень чиновників, що уповноважені на здійснення функцій контролю за фінансовими потоками, витратами громадян і, що найголовніше, функцій контролю за наданням окремим категоріям клієнтів права не дотримуватися окремих норм із тих, що передбачені чинними формальними правилами фінансового моніторингу.

Для здійснення зазначених функцій чиновнику потрібні достатньо широкі дискреційні повноваження, адже складність сучасної фінансової системи не дозволяє передбачити у відповідних формальних правилах усі можливі випадки, з якими може зіткнутися чиновник на практиці. Тому для забезпечення гнучкості та працездатності системи фінансового моніторингу, без необхідності частого перегляду та оновлення формальних правил фінансового моніторингу, чиновнику необхідно мати можливість у непередбачених випадках приймати рішення на свій власний розсуд. Водночас, широкі дискреційні

повноваження чиновника надають йому можливість для різноманітних зловживань, чисельність яких зростатиме зі зростанням масштабів наданих дискреційних повноважень. Наслідком цих зловживань буде ще більше зменшення рівня ефективності системи фінансового моніторингу: або внаслідок додаткового зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур, що несе клієнт, проходячи відповідні процедури фінансового моніторингу, або внаслідок зростання кількості клієнтів, що уникають дотримання вимог чинних формальних правил системи фінансового моніторингу – через укладання корупційної угоди з чиновником.

Проте можливості чиновника для зловживання дискреційними повноваженнями обмежуються трансакційними витратами зловживання дискреційними повноваженнями, рівень яких, своєю чергою, також визначається реалізацією чинних формальних правил фінансового моніторингу та зростає зі зростанням обсягів зловживання дискреційними повноваженнями. Відповідно, обсяги зловживання зростатимуть доти, поки трансакційні витрати зловживання дискреційними повноваженнями не дорівнюватимуть тим перевагам, що отримуються чиновником внаслідок зловживання. Після цього масштаби зловживань сягатимуть рівноважного значення та залишатимуться незмінними протягом тривалого часу.

Таким чином, обидва розглянуті механізми визначення ефективності системи фінансового моніторингу – рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур клієнтів та масштаби дискреційних повноважень чиновників контролюючих установ – є внутрішніми чинниками, що обумовлені особливостями чинних формальних правил фінансового моніторингу.

Значно більшою проблемою, що здатна суттєво посилити негативні наслідки, обумовлені недоліками формальних правил фінансового моніторингу, є небезпека формування в системі фінансового моніторингу напівформальних правил [11].

Формуванню напівформальних правил у системі фінансового моніторингу сприяють надзвичайно широкі дискреційні повноваження, що надаються чиновнику чинними формальними правилами фінансового моніторингу. Незважаючи на те, що подібний обсяг дискреційних повноважень чиновників у системі фінансового моніторингу є об'єктивно необхідним для здійснення фінансового контролю та недопущення блокування всієї фінансової системи країни в непередбачених випадках, наявні широкі дискреційні повноваження суттєво спрощують для чиновників, які працюють у системі фінансового моніторингу, процес формування та запровадження напівформальних правил.

Подібно до багатьох інших випадків, формування напівформальних правил, у випадку системи фінансового моніторингу, супроводжується появою

одночасно як статичного, так і динамічного ефектів упровадження напівформальних правил. Поява статичного ефекту формування напівформальних правил у системі фінансового моніторингу обумовлена зменшенням рівня трансакційних витрат зловживання наявними дискреційними повноваженнями та проявляється в зростанні загальної кількості зловживань, що були здійснені співробітниками контролюючих установ як під час перевірки обґрунтованості надання дозволів на недотримання окремими категоріями клієнтів деяких з вимог чинних формальних правил фінансового моніторингу, так у під час перевірки фінансових потоків та витрат громадян. Зазначений ефект у системі фінансового моніторингу супроводжується різким падінням ефективності чинних формальних правил фінансового моніторингу.

Виникнення динамічного ефекту формування та поширення напівформальних правил у системі фінансового моніторингу обумовлено утворенням позитивного зворотного зв'язку між загальною кількістю зловживань у системі фінансового моніторингу та фактичним рівнем трансакційних витрат зловживання дискреційними повноваженнями, що є суттєво нижчим за відповідний рівень, що був передбачений чинними формальними правилами фінансового моніторингу. Основними негативними наслідками динамічного ефекту формування напівформальних правил є поступове довгострокове падіння ефективності як чинних формальних правил фінансового моніторингу, так й інших формальних правил, що утворюють інституційні рамки країни.

З огляду на вищезазначене, є очевидним, що поширення напівформальних правил у системі фінансового моніторингу становить загрозу для її працездатності не меншу, ніж низький рівень ефективності чинних формальних правил фінансового моніторингу. Відповідно, належне функціонування системи фінансового моніторингу є неможливим без застосування комплексу заходів з попередження формування напівформальних правил у даній системі. Загалом може бути виділено дві основні концепції щодо попередження формування напівформальних правил:

- ✦ обмеження дискреційних повноважень чиновника;
- ✦ відновлення працездатності ринкових механізмів або імітація їх коректної роботи.

Незважаючи на те, що наявність широких дискреційних повноважень чиновника є безпосередньою причиною виникнення та поширення напівформальних правил, обмеження дискреційних повноважень як засіб попередження появи напівформальних правил є недоцільним через загрозу зменшення адаптивності бюрократичної системи до випадків, що не були заздалегідь передбачені відповідними формальними правилами [12]. Внаслідок цього обмеження дискреційних повноважень може стати причиною

зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур до суспільно неприйнятного рівня та, у граничному випадку, до повної втрати відповідними формальними правилами своєї працездатності.

Особливо гостро проблема виникнення негативних побічних наслідків унаслідок обмеження дискреційних повноважень чиновника проявляється у випадку формальних правил фінансового моніторингу. Дійсно, обмеження дискреційних повноважень чиновника вимагає встановлення жорстких правил його поведінки в будь-якій можливій ситуації. І якщо на етапі формальної перевірки фінансових потоків та витрат громадян, завдяки встановленню чітких заздалегідь визначених критеріїв для припустимих трансакцій, подібне обмеження дискреційних повноважень чиновника є можливим, то на більш пізніх етапах фінансового моніторингу – фінансовому розслідуванні та розгляді апеляцій щодо виявлених сумнівних операцій та наданні дозволу окремим категоріям клієнтів не дотримуватися встановлених правил – подальше обмеження дискреційних повноважень чиновника стає все більш проблематичним.

Таким чином, застосування обмеження дискреційних повноважень як засобу попередження появи напівформальних правил є небажаним, оскільки може призвести не лише до неефективності системи фінансового моніторингу, але й паралізувати фінансову систему країни. На відміну від багатьох інших ситуацій у випадку системи фінансового моніторингу відновлення працездатності ринкових механізмів або імітація їх коректної роботи виявляється не просто більш ефективним, але єдиним можливим заходом попередження виникнення та поширення напівформальних правил. Це пояснюється тим, що в багатьох випадках функції моніторингу можуть бути реалізовані без адміністративного втручання з боку контролюючих органів. Для цього базові функції моніторингу мають бути делеговані тим гравцям, що можуть реалізувати зазначені функції з найменшими трансакційними витратами бюрократичних процедур.

Так, наприклад, для скорочення обсягів ухилення від сплати податків з доходів, отриманих внаслідок здачі житла в оренду, замість посилення адміністративного контролю за доходами чи витратами власників житла дані функції можуть бути покладені на агенції нерухомості. Дійсно, для більшості власників житла самостійний пошук клієнтів, що бажали б взяти житло в оренду, є неможливим через високий рівень трансакційних витрат. Єдиною можливістю зменшення трансакційних витрат до прийнятного рівня є звернення до агенції нерухомості. Своєю чергою, в агенції нерухомості є достатньо можливостей для недопущення укладання поза агенцією неформальної угоди між власником нерухомості та орендарем. Більше того, агенція нерухомості безпосередньо зацікавлена в докладанні всіх зусиль для недопущення подібних угод.

Завдяки цьому контроль за фінансовими потоками може бути звужено до перевірки агенцій нерухомості. Це дозволяє не лише суттєво скоротити кількість залучених працівників контролюючих установ, зменшити рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур, що несуть клієнти та фінансові установи, але й, що найважливіше, обмежити масштаби необхідних дискреційних повноважень, які мають бути надані чиновнику для забезпечення працездатності системи фінансового моніторингу. Обмеження дискреційних повноважень, своєю чергою, дозволяє суттєво скоротити ризик виникнення та поширення напівформальних правил, що позитивного впливає на динаміку ефективності формальних правил фінансового моніторингу та підвищує загальну ефективність чинних формальних рамок.

ВИСНОВКИ

З огляду на все вищезазначене можна зробити такі висновки.

По-перше, формальні правила фінансового моніторингу характеризуються не лише значним рівнем цільової та трансакційної неефективності, але й широкими дискреційними повноваженнями чиновників, які є необхідними для здійснення контролю за дотриманням вимог даних правил і перевірки обґрунтованості надання дозволів на недотримання деяких з цих вимог. При цьому основна загроза полягає в тому, що широкі дискреційні повноваження, що надаються чиновникам контролюючих установ формальними правилами фінансового моніторингу, створюють надзвичайно сприятливі умови для виникнення та поширення у відповідних установах напівформальних правил, що може не лише поставити під загрозу ефективність усієї системи фінансового моніторингу, але й обумовити негативну динаміку ефективності чинних формальних правил.

По-друге, попередження виникнення та поширення напівформальних правил у системі фінансового моніторингу шляхом обмеження дискреційних повноважень чиновника є неприйнятним через загрозу зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур і паралічу системи фінансового моніторингу.

По-третє, у тих випадках, коли реформування формальних правил фінансового моніторингу є доцільним, найбільш ефективним заходом попередження виникнення та поширення напівформальних правил у системі фінансового моніторингу є відновлення працездатності ринкових механізмів або імітація їх коректної роботи. Ключовим елементом зазначеного заходу попередження є делегування базових функцій моніторингу гравцям, що є спроможними виконувати відповідні функції з найменшим рівнем трансакційних витрат бюрократичних процедур.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кузьменко О. В., Доценко Т. В. Моделювання ефективності фінансового моніторингу банків у розрізі оцінювання ризиків легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 15. С. 32–41. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2017/8.pdf
2. Хвалінський С. О. Оцінка критеріїв ризику відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні в умовах глобалізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 7. Ч. 1. С. 156–159. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_07/42.pdf
3. Бойко А. О., Миненко С. В., Хмелик О. С., Кушнерьов О. С. Створення управлінських інформаційних систем виявлення фінансових операцій, що підлягають під ознаки внутрішнього фінансового моніторингу. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2017. № 4. С. 58–66. DOI: 10.21272/1817-9215.2017.4-08.
4. Першин В. Державний фінансовий моніторинг: загальні правові характеристики. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 70–74. URL: <https://www.publichnepravo.com.ua/files/34/pdf/pp-2019-34-08.pdf>
5. Дропа Я. Б., Тесля С. М., Піхоцька М. Р. Розвиток системи фінансового моніторингу як складової частини формування ефективного контролю й безпеки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2021. Вип. 37. С. 35–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-37-5>
6. Балануца О. О. Особливості формування системи фінансового моніторингу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 6. С. 38–40. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2011/10.pdf
7. Сова О. Ю., Завадська О. О. Місце фінансового моніторингу в системі банківського нагляду. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2020. No. 1. P. 56–67. DOI: <http://doi.org/10.32750/2020-0105>.
8. Смагло О. В. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-28>
9. Сержанов В. В., Максименко Я. А., Абрамов Ф. В. Ефективність формальних правил фінансового моніторингу. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2022. № 3. С. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2022-3-2>
10. Сержанов В. В., Дяченко Т. А., Абрамов Ф. В. Динаміка ефективності формальних правил та суспільні настрої: демонстраційні формальні правила VS маніпулювання суспільними настроями. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 1. С. 143–148. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-23>
11. Абрамов Ф. В. Напівформальні правила. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Серія «Економічні науки». 2016. № 27. С. 103–106. URL: <http://repository.kpi>.

kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/25712/1/vestnik_KhPI_2016_27_Abramov_Napivformalni_pravyla.pdf

12. Абрамов Ф. В. Напівформальні правила як чинник динаміки ефективності формальних правил. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 3. С. 26–30.
DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-5>

REFERENCES

- Abramov, F. V. "Napivformalni pravyla yak chynnyk dynamiky efektyvnosti formalnykh pravyl" [Semi-formal Rules as a Factor of the Dynamics of the Efficiency of Formal Rules]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, no. 3 (2022): 26-30.
DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-5>
- Abramov, F. V. "Napivformalni pravyla" [Semi-formal Rules]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut»*. Seriya «*Ekonomichni nauky*», no. 27 (2016): 103-106. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/25712/1/vestnik_KhPI_2016_27_Abramov_Napivformalni_pravyla.pdf
- Balanutsa, O. O. "Osoblyvosti formuvannia systemy finansovoho monitorynhu v Ukraini" [Peculiarities of the Formation of the Financial Monitoring System in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 6 (2011): 38-40. http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2011/10.pdf
- Boiko, A. O. et al. "Stvorennia upravlinskykh informatsiynykh system vyavlennia finansovykh operatsii, shcho pidliahaiut pid oznaky vnutrishnyoho finansovoho monitorynhu" [Creation of Management Information Systems for Identifying Financial Transactions That are Subject to Signs of Internal Financial Monitoring]. *Visnyk SumDU. Seriya «Ekonomika»*, no. 4 (2017): 58-66.
DOI: [10.21272/1817-9215.2017.4-08](https://doi.org/10.21272/1817-9215.2017.4-08)
- Dropa, Ya. B., Teslia, S. M., and Pikhotska, M. R. "Rozvytok systemy finansovoho monitorynhu yak skladovoi chastyny formuvannia efektyvnoho kontroliu i bezpeky v Ukraini" [Development of the Financial Monitoring System as a Component of Formation of Effective Control and Security in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, no. 37 (2021): 35-43.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-37-5>
- Khvalinskyi, S. O. "Otsinka kryteriiv ryzyku vidmyvannia koshtiv ta finansuvannia teroryzmu v Ukraini v umovakh hlobalizatsii" [Risk Criteria Assessment of Money Laundering and Terrorism Financing in Ukraine under the Conditions of Globalization]. *Naukovyi visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*, iss. 7, part 1 (2014): 156-159. http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_07/42.pdf
- Kuzmenko, O. V., and Dotsenko, T. V. "Modeliuvannia efektyvnosti finansovoho monitorynhu bankiv u rozrizi otsiniuvannia ryzykiv lehalizatsii koshtiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvannia teroryzmu ta rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia" [Modeling the Effectiveness of Financial Monitoring of Banks in Terms of Risk Assessment for the Money Laundering, Terrorist Financing and the Proliferation of Weapons for Mass Destruction]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 15 (2017): 32-41. http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2017/8.pdf
- Pershyn, V. "Derzhavnyi finansovyi monitorynh: zahalni pravovi kharakterystyky" [Public Financial Monitoring: General Legal Characteristics]. *Publichne pravo*, no. 2 (2019): 70-74. <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/34/pdf/pp-2019-34-08.pdf>
- Serzhanov, V. V., Diachenko, T. A., and Abramov, F. V. "Dynamika efektyvnosti formalnykh pravyl ta suspilni nastroi: demonstratsiini formalni pravyla VS manipuliuvannia suspilnymy nastroiamy" [Dynamics of the Efficiency of Formal Rules and Public Sentiments: Demonstration Formal Rules VS Manipulation of Public Sentiments]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, no. 1 (2022): 143-148.
DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-23>
- Serzhanov, V. V., Maksymenko, Ya. A., and Abramov, F. V. "Efektyvnist formalnykh pravyl finansovoho monitorynhu" [Efficiency of Formal Rules of Financial Monitoring]. *Derzhava ta rehiony. Seriya «Ekonomika ta pidpriemnytstvo»*, no. 3 (2022): 10-15.
DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2022-3-2>
- Smahlo, O. V. "Funktsionuvannia systemy finansovoho monitorynhu v Ukraini" [Functioning of the Financial Monitoring System in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 26 (2021).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-28>
- Sova, O. Yu., and Zavad'ska, O. O. "Mistse finansovoho monitorynhu v systemi bankivskoho nahliadu" [A Place of Financial Monitoring in the Banking Supervision System]. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, no. 1 (2020): 56-67.
DOI: <http://doi.org/10.32750/2020-0105>